

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**



**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ
І ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

01–02 грудня 2023 року

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**



Одеса – 2023

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЗ «ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ К. Д. УШИНСЬКОГО»
ІСТОРИКО-ФІЛОЛОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ І
МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН**

**ЛІНГВІСТИКА Й ЛІНГВОДИДАКТИКА: ЗДОБУТКИ І
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ**

01–02 грудня 2023 року

**МАТЕРІАЛИ
ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ**

Одеса – 2023

жахів і страху, і в цьому полягає неабияка частка привабливості і задоволення від читання. У тексті детективного роману наявні й очевидні стильові атрибути жанру готичної літератури, як-от: моторошна історія, містичні образи, відразливі натуралістичні сцени вбивства з відрубанням голів, психологічна напруженість сюжету, нічні переслідування і неочікуваний фінал. Відтак маємо підстави для висновків, що «Легенда про Безголового» - це і поєднання кращих мовних традицій створення детективу і готичного роману,

Література

1. Бригадир Я. О. Творчість Андрія Кокотюхи як взірць сучасної української масової літератури. URL: <http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:F3FetkDDyd>
2. Єфименко Т. Жанрова традиція готичного роману в гендерній перспективі. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Херсон. 2011. Вип. 14. С. 99-102. URL: <http://ekhsuir.kspu.edu/bitstream/handle/123456789/>
3. Кокотюха А. Легенда про Безголового: детективний роман. Київ: Нора-Друк, 2007. 284 с.
4. Філоненко С. Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр: монографія. Донецьк. 2011. 432 с.
5. Cawelti John G. Adventure, Mystery, and Romance. *Formula Stories as Art and Popular Culture*. University of Chicago Press, 1976. 344 p.
6. Lovecraft H. P. *Supernatural Horror in Literature*. New York: Dover Publications, 1973. 128 p.
7. Winter D. E. *Prime evil*. New York: Dulton Adult, 1988. 384 p.

Олена Джуринська,

*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
2 року навчання історико-філологічного факультету
Державного закладу «Південноукраїнський
національний педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського»*

Науковий керівник: к. пед. н., доц. Л. І. Прокопенко

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРОЄКТУ «ВТОРИННІ ЖАНРИ НАУКОВОГО СТИЛЮ МОВИ» У СИСТЕМІ РОБОТИ З ФОРМУВАННЯ НАУКОВОГО МОВЛЕННЯ УЧНІВ 8-9 КЛАСІВ

У статті розкрито сутність методу проєктів і особливості його застосування в навчальному процесі з метою формування стилістичних умінь і навичок учнів; подано характеристику і структуру дослідницького проєкту «Вторинні жанри наукового стилю мови».

Ключові слова: проєкт, типи проєктів, дослідницька діяльність, структура проєкту, тези, конспект.

The study reveals a significant method that explores and uses it in teaching activities using stylistic and student skills; the description and structure of the research project "The native genre of the scientific style of language" is presented.

Keywords: project, types of projects, research activity, project structure, theses, synopsis.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Сьогодні наполегливо вимагає пошуку таких форм

і методів навчання, упровадження яких сприяло б активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів, підвищувало б ефективність опанування учнями нових знань, розвивало творчу активність, а також навички колективно злагоджених дій. Орієнтація на особистість учня визначає сучасну концепцію організації навчально-виховного процесу в загальноосвітній школі: компетентнісний та індивідуально орієнтований підхід до навчання, що забезпечують розвиток критичного мислення, соціалізацію особистості вихованців, розвиток дослідницької культури тощо. З огляду на це актуальним є дослідження проблеми застосування нових інтерактивних методів навчання школярів.

Актуальною педагогічною технологією, здатною забезпечити вирішення поставлених перед сучасною школою завдань, є метод проєктів – організація навчання, за якої учні набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань – проєктів, що поступово ускладнюються [1]. У свою чергу С. Сисоєва зазначає, що метод проєктів є однією із педагогічних технологій, яка відображає реалізацію особистісно орієнтованого підходу в освіті й сприяє формуванню вміння адаптуватися до швидкозмінних умов життя людини постіндустріального суспільства [5]. Визначається також метод проєктів як освітня технологія, спрямована на здобуття учнями знань у тісному зв'язку з реальною життєвою практикою, формування в них специфічних умінь та навичок завдяки системній організації проблемно-орієнтованого навчального пошуку [3, 2].

Метою статті є опис етапів реалізації навчального дослідницького проєкту «Вторинні жанри наукового стилю мови», спрямованого на формування стилістичних умінь і навичок учнів у процесі поглиблення і систематизації знань про науковий стиль мовлення.

Викладення основних результатів дослідження. На основі аналізу педагогічної літератури ми встановили, що існують різні визначення навчального проєкту, але в будь-якому випадку проєкт передбачає: розвиток пізнавальних, творчих навичок учнів, критичного мислення, вміння самостійного пошуку інформації; самостійну діяльність учнів (індивідуальну, парну, групову); розв'язування певної, значущої для учнів, проблеми; представлення продуктів проєктів; співробітництво учнів між собою й вчителем («педагогіка співробітництва») [2, с. 11].

Популярність методу проєктів обумовлена, на нашу думку, тим, що завдяки своїй дидактичній сутності він дає змогу вирішувати завдання розвитку творчих можливостей школярів, умінь самостійно конструювати свої знання й застосовувати їх для розв'язання пізнавальних і практичних завдань, орієнтуватися в інформаційному просторі й аналізувати отриману інформацію.

Дослідники виокремлюють декілька основних типів проєктів: дослідницькі, творчі, ігрові, інформаційні, практикоорієнтовані проєкти [2, с.15].

Зупинимося більш детально саме на аналізі дослідницького проєкту як найсприятливішого для формування дослідницьких умінь школярів. Дослідницькі уміння учнів потрактовують як результат діяльності, в якій домінує самостійне застосування прийомів наукових методів пізнання і внаслідок якої учні активно опановують знання, формують пізнавальні мотиви й організаційні якості. Таким чином, у процесі формування дослідницьких умінь учні навчаються самостійно одержувати знання через оволодіння специфічними процедурами: бачити проблему й висувати гіпотезу її вирішення; планувати й проводити експерименти; рефлексувати та оцінювати свою діяльність; переносити раніше засвоєні знання і вміння в нову ситуацію і т. ін. [3].

У процесі дослідження ми встановили, що дослідницькі проєкти потребують ретельно продуманої структури. Основні характеристики проєкту «Вторинні жанри наукового стилю мови», мета якого вивчення інформації про тези і конспект у науковому стилі й засвоєння способів їхнього складання, узагальнено у вигляді таблиці.

1	Вид проєкту	Характеристики
2	за метою виконання	послідницький практико-орієнтований
3	за характером змістового (предметного) матеріалу	лінгвістичний монопроєкт
4	за характером контактів	Класний
5	за тривалістю	Середньостроковий
6	за кількістю учасників	Груповий
7	Мета проєкту	вивчення жанрів: тези, конспект у науковому стилі й засвоєння способів їх складання.
8	Груповий проєктний продукт	узагальнена (у вигляді схем, кластерів, інфографіки) інформація за темою; модельні характеристики тез і конспекту
9	Індивідуальний проєктний продукт	текст у жанрі конспекту

Ефективне навчання конспектуванню потребує удосконалення таких умінь, як визначення головної думки тексту, виокремлення основної інформації, цитування, стиснення тексту у формах плану, тез, використання прийомів раціональної організації конспекту. Водночас, крім практичних навичок, необхідно поглиблювати й теоретичні знання учнів з цих питань. Під час реалізації проєкту повторювались і систематизувались знання учнів про план, тематичні виписки, цитати. Поглиблювались знання учнів про типи конспектів, а також цілеспрямовано проводилась робота з вивчення способів ущільнення інформації, правил скорочення слів, використання аббревіатур, знакових позначок.

Аналіз науково-методичних праць Н. Ануфрієвої, В. Мельничайка,

В. Павлової, Е. Дутко, І. Носаченка дозволяє стверджувати, що створити конспект неможливо без уміння створювати тези, адже конспект, як такий, є розгорнутими тезами, поширеними певним додатковим матеріалом з першоджерела. Зважаючи на це, незрозумілою видається послідовність навчання конспектування у 8 класі, а тезування у 9, що заплановано у чинній навчальній програмі. Вважаємо, що робота зі створення конспекту повинна починатися з навчання такого виду роботи як тезування.

Спеціалісти наголошують, що уміння складати план, тези і конспект складається з двох основних умінь: виокремлення головної інформації і її компресії (стиснення, звуження, ущільнення). Компресія тексту (лат. compressio – «стискання») – це згортання параметрів тексту, зокрема звуження номінативного поля, якщо йдеться про рема-тематичні відношення в реченні [1]. Цими прийомами учні оволодівають під час написання стислих переказів. Стислий переказ як форма переробки вихідного тексту, вимагає опанування комплексу мовленнєво-комунікативних умінь, найважливішими серед яких є такі: 1) уміння адекватно сприймати авторський задум; 2) уміння відбирати у вихідному тексті основне і суттєве; 3) уміння скорочувати текст різними способами; 4) уміння правильно, лаконічно і точно передавати зміст першоджерела; 5) уміння доречно використовувати мовні засоби узагальненого викладу змісту.

Наведемо приклади декількох завдань.

Завдання. Прочитайте текст. Скажіть, чи погоджуєтесь ви із тим, що виділені частини речень є їх інформативними центрами.

У тексті завжди є **головна думка**. Але живе вона там **не одна**. Якщо б у книгах була лише головна думка, то, напевне, вони містили б **лише одні заголовки**. Можна порівняти **книгу з машиною**. У машині **основна деталь – мотор**. Але якщо не буде іншого (коліс, керма, гальм), **машини все-таки не буде**. Також і в тексті, окрім основної, є ще й **інші важливі думки, проблеми, «підтеми»**. Якщо їх знайти і переказати, то вийде **стислий переказ**, а якщо записати – **конспект**.

Завдання. Визначте який з способів компресії (скорочення, заміна, злиття, поєднання декількох способів) застосовано у кожному із запропонованих випадків.

Було: Казка живе всюди, у всьому: у деревах, листі, у самому вітрі, у землі, у кріслі, у будинку, у березні, у тобі самому. (22 слова) **Стало:** Казка живе всюди, у всьому. (5 слів)

Було: Казки... Який чудовий і захопливий ваш світ... Світ, у якому завжди панує добро, де розумний завжди перемагає глупого, гарний – поганого, й у фіналі, зазвичай, усі щасливі. Ні, звісно, серед вас є такі, після яких стає сумно й хочеться плакати. Але це святий сум і святі сльози. Вони очищають. (48 слів)

Стало: Світ казок, де панує добро, чудовий і захопливий, навіть якщо вони викликають сум і сльози, які допомагають нам ставати краще. (20 слів)

Завдання. Передайте подану інформацію однією фразою.

Найдосвідченіші екскурсоводи радять знайомитися з Лондоном за допомогою власних ніг, оскільки місця паломництва туристів розташовані в місті компактно, і якщо ви в змозі самотійно розібратися зі схемою столиці, то ніякий гід вам не потрібен.

Ваш варіант:...

Наш варіант: Найкраще знайомитись із Лондоном пішки і з мапою.

Будь-яка діяльність проходить більш ефективно й дає якісніші результати, якщо в особистості є сильні, яскраві, глибокі мотиви, які викликають бажання діяти активно, у повну силу, долати неминучі утруднення, несприятливі умови й інші обставини, наполегливо просуваючись до поставленої мети.

Ваш варіант:...

Наш варіант: Позитивні мотиви покращують результати діяльності.

Завдання. Дайте коротко відповідь на запитання.

Вас не пустили на роliках в метро. Чому?

Дійсно, в метро заборонено ходити босоніж або пересуватись на велосипедах, самокатах, скейтбордах і роliках. За порушення цих правил користування метрополітеном поліція може општрафувати. Адже техніка безпеки вимагає бути нормально взутим. Боса нога, наприклад, може потрапити на ескалаторі під решітку й призвести до травми, та ще й ненавмисне завдати неприємностей тим, хто поруч. Пересуваючись на роliках гладкою рівною підлогою метростанцій можна самому вилетіти з платформи на рельси або випадково зіштовхнути туди кого-небудь з пасажирів.

Ваш варіант:...

Наш варіант: Знаходитись у метро на роliках не дозволяється за правилами техніки безпеки.

Таким чином, стислі перекази вимагають спеціальної логічної роботи над текстом, здійснення компресії сприйнятої інформації. Тому особливе значення під час навчання конспектування ми надаємо формуванню умінь компресувати інформацію як одній з базових умов успішного створення конспекту.

Звернемося до опису поетапної реалізації проєкту. На етапі **орієнтування** учням було запропоновано чотири тексти: текст №1 – план, текст №2 – виписки, текст №3 – тези, текст №4 – конспект статті. Завдання для учнів – визначити спільні й відмінні риси текстів, обґрунтувати свою думку, створити порівняльну таблицю. Під час групового обговорення учні роблять висновки про те, що спільними для текстів є тема, елементи змісту, стилістична приналежність – науковий стиль мови. Дев'ятикласники відмічають, що подані тексти є різним способом запису одного тексту. Оскільки на цей час у навчальній діяльності учні активно використовують план, неминуче зустрічалися з конспектом, вони зазвичай без утруднень ідентифікують ці тексти. Під час обговорення учні можуть вийти на загальноприйняті термінологічні позначення подібних текстів:

первинний і вторинний текст. Результатом аналітичної діяльності учнів на орієнтувальному етапі виступає порівняльна таблиця-опора «Поширені форми запису і збереження інформації».

У процесі обговорення вчитель акцентує увагу учнів на тому, що запропоновані для аналізу жанри фіксують науковий зміст у згорненому вигляді, звертає увагу на місце цих жанрів у навчальній діяльності школярів, що сприяє посиленню мотивації навчання. Спираючись на досвід роботи в попередній проектах, учні визначають дві форми проектного продукту – групову (модельні характеристики жанрів тези і конспект, інфографіка) й індивідуальну (авторський текст у жанрі конспекту), з'ясовують критерії оцінки результатів проектної діяльності.

На *етапі реалізації* проекту учням було запропоновано декілька текстів у жанрах «тези» «конспект», «стаття» однієї тематики для порівняльного аналізу. Спочатку модельні характеристики тез і конспекту на основі аналізу запропонованих текстів учні створюють за самостійно визначеними критеріями.

Завдання для учнів сформульовано так: *«Прочитайте варіанти тексту «Що таке гомеопатія?». Який з них вихідний, а які вторинні? Проаналізуйте, як характеризуються і чим відрізняються пропоновані способи запису інформації? Свої міркування узагальніть засобами інфографіки. Визначте, які прийоми стиснення (уцільнення) тексту використовувались?»*. Далі вчитель пропонує учням скористатися науковими джерелами для доопрацювання й корекції модельних характеристик й надає відібрані ним наукові дидактичні тексти.

Груповий продукт проекту – інфографіка (ментальні карти), що відображають модельні характеристики вторинних жанрів «тези» і «конспект», отримані шляхом зіставлення запропонованих у науковій літературі характеристик жанрів «тези» і «конспект» з моделями, розробленими учасниками проекту з опорою на аналіз текстів-зразків. Узагальнені характеристики жанрів «тези» і «конспект» стали опорою для виконання учнями індивідуального проектного завдання – створення конспекту науково-навчального тексту.

Результати роботи над проектом переконують, що процес навчання конспектуванню буде ефективнішим за таких умов: цілеспрямованої роботи над теоретичними відомостями про конспект як мовленнєвий процес; удосконалення сформованих раніше вмій і навичок, пов'язаних зі структурно-змістовою побудовою тексту; оволодіння спеціальними вміннями і навичками «стиснення» тексту та представлення інформації у наочно-символічній формі (у вигляді таблиць, графічних схем, кластерів, ментальних карт, опорних конспектів).

Висновки і перспективи дослідження. Отже, метод проектів може стати одним із ефективних способів формування й розвитку особистості сучасних школярів, які зуміють зорієнтуватися у великому потоці інформації, будуть здатні ухвалювати нестандартні рішення, розкриють свій інтелектуальний, духовний і творчий потенціал. Метод проектів також сприятиме підвищенню мотивації до навчально-пізнавальної діяльності.

Проектна технологія навчання продуктивно збагачує навчання в сучасній школі, задовольняє дидактичні й виховні вимоги стосовно організації навчального процесу, сприяє його індивідуалізації, диференціації, гуманізації, уможлиблює комплексно формувати компетентності школярів.

Література

1. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 367 с.
2. Иванова Л. Проектирование в обучении: дидактические принципы. *Учитель*. 2004. № 6. С. 11 – 15.
3. Марченко О. В. Організація науководослідницької діяльності учнів у загальноосвітньому навчальному закладі. *Нива знань: науково-методичний альманах*. 2004. №4. С. 48 – 52.
4. Метод проєктів як освітня технологія. *Завуч*. 2007. № 4 (298). С. 2–3.
5. Сисоєва С. Особистісно зорієнтовані технології : метод проєктів. *Підручник для директора*. 2005. № 9–10. 126 с.

Анна Єшану,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
2 року навчання історико-філологічного факультету
Державного закладу «Південноукраїнський національний
педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»
Науковий керівник: к.філол.н., доц. Т. О. Євтушина

СИНТАКСИЧНО-ФУНКЦІЙНИЙ І ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ПИТАЛЬНИХ РЕЧЕНЬ ДІАЛОГІВ РОМАНУ В. ШЕВЧУКА «СРІБНЕ МОЛОКО»

У статті автор наголошує, що нині уроки української мови й позакласна робота потребують спрямувати увагу на формування в учнів умінь і навичок комунікативно вправно використовувати мовні засоби в мовленнєвій діяльності. На цій підставі досліджено синтаксично-функційний і лінгводидактичний потенціал питальних речень діалогів роману В. Шевчука «Срібне молоко».

Ключові слова: питальні речення, діалоги, синтаксично-функційний і лінгводидактичний потенціал, роман В. Шевчука «Срібне молоко».

In the article, the author emphasizes that nowadays Ukrainian language lessons and extracurricular work need to focus on the formation of students' abilities and skills to skillfully use language tools in speech activity. On this basis, the syntactic-functional and linguistic didactic potential of interrogative sentences in the dialogues of V. Shevchuk's novel "Silver Milk" was investigated.

Keywords: interrogative sentences, dialogues, syntactic-functional and linguistic didactic potential, V. Shevchuk's novel "Silver Milk".

Постановка проблеми. Курс навчання синтаксису української мови в НУШ потрібно комунікативно спрямовувати. Під час проведення уроків рідної мови, позакласної роботи вчитель-словесник повинен формувати в учнів уміння і навички вільно, комунікативно вправно використовувати мовні засоби в мовленнєвій діяльності. Тому сьогодні навчання синтаксису важливо здійснювати